

Jana Moricová

Trynitarny wymiar słowackiej pobożności maryjnej

Salvatoris Mater 2/3, 214-227

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Różne epoki historyczne i różne strefy geograficzne przeżywają swoje szczególne doświadczenie maryjne¹. Być może lepiej zrozumieć, jak współczesna pobożność słowacka ujmuje relacje zachodzące pomiędzy Trójcą Świętą a Maryją, wydaje się być pożytecznym krótkie przedstawienie słowackiego doświadczenia maryjnego.

Początki kultu maryjnego na Słowacji sięgają swoimi korzeniami okresu, w którym na jej terytorium zaczęto głosić Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie (VII-VIII w.). Początkowy okres chrystianizacji odznaczał się m.in. budową kościołów ku czci Świętej Bożej Rodzicielki². Najstarsze zachowane na Słowacji przedstawienie Matki Bożej pochodzi z X wieku. W dziejach kultu maryjnego nie można pominąć roli św. Cyryla i Metodego. Według Jana Pawła II, miłość, z jaką naród słowacki otacza Matkę Bożą jest cennym dziedzictwem, które jego przodkowie przyjęli od Apostołów Słowian i przekazywali z pokolenia na pokolenie³.

W XII-XV wieku rozwija się nabożeństwo do Matki Najświętszej.

Jana Moricová

Trynitarny wymiar słowackiej pobożności maryjnej

SALVATORIS MATER
2(2000) nr 3, 214-227

Kult maryjny wówczas szerzyły przede wszystkim zakony: franciszkanie, cystersi, dominikanie, norbertanie. Pojawiły się nowe *patrocinia* maryjne, mianowicie „Narodzenie Najświętszej Maryi Panny”, „Oczyszczanie Najświętszej Maryi Panny”, „Nawiedzenie Najświętszej Maryi Panny”⁴.

Świadectwem rozwoju duchowości maryjnej są zachowane modlitwy do Matki Bożej, które były odmawiane w języku ojczystym⁵. Powsta-

¹ Zob. *Jezus Chrystus, jedyny Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wieki. Oficjalny dokument Papieskiego Komitetu Obchodów Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*, Katowice 1997, 205.

² Kościoły pod takim wezwaniem wznoszono przede wszystkim z inicjatywy misjonarzy salzburskich. Chociaż na terenie obecnej Słowacji nie ma kościoła pod wezwaniem maryjnym ze wspomnianego okresu, to jednak za istnieniem kultu maryjnego wśród ówczesnych Słowian przemawia np. fakt, że wypędzony z Nitry (836) książę Prybina ufundował w Panonii (aktualnie miejscowość Zalavár na Węgrzech) kościół pod wezwaniem Świętej Bożej Rodzicielki. Najstarsze zachowane kościoły p.w. Matki Bożej pochodzą z epoki romańskiej, konkretnie z XI w. Por. M.S. ĐURICA, *Slováci a Sedembolestná*, Padova 1984, 4; zob. także J. HUDÁK, *Patrociniá na Slovensku*, Bratislava 1984, 56-57.

³ Por. *Insegnamenti di Giovanni Paolo II*, 13/1, Città del Vaticano 1990, 991.

⁴ Por. J. HUDÁK, *Patrociniá...*, 31.

⁵ Modlitwa maryjna, rozpoczynająca się od słów *Mária, matko* przedstawia najstarszy zachowany utwór literacki napisany w języku słowackim. Została napisana w formie wierszowej 21 VIII 1380 r. Zob. J. MIŠIANIK, *Antológia staršej slovenskej literatúry*, Bratislava 1964, 81. 88.

nie pierwszych sanktuariów maryjnych (Mariánka, Levoča) sięga późnego średniowiecza⁶.

W XVI-XVII w. dochodzi do rozwoju pobożności maryjnej, przy czym coraz bardziej rozpowszechnia się kult Matki Bożej Bolesnej. Początki Jej kultu w miejscowości Šaštín sięgają 1564 r. W sztuce przedstawiano Maryję najczęściej jako Madonnę z Dzieciątkiem, Niepokalaną oraz Matkę bolejącą w znaku Piety⁷. W XVIII w. nabożeństwo do Bolesnej Matki Pana było rozpowszechnione na całym terytorium obecnej Słowacji. Miało charakter przede wszystkim ludowy. Jego wyrazem były np. pielgrzymki do znanych ośrodków kultu maryjnego, wśród których coraz ważniejszą rolę zaczął odgrywać Šaštín. W tamtejszej świątyni oddawano cześć Maryi w znaku Piety. Kult Matki Bożej Bolesnej znalazł swój wyraz w sztuce – dowodem tego były liczne piety umieszczane w kościołach i kaplicach. Wyrazem czci były również nowe pieśni kościelne. Z XVIII wieku pochodzą pierwsze zbiory kazań maryjnych napisanych w języku słowackim.

W dziejach kultu maryjnego szczególne znaczenie ma wiek XIX. Znamionuje go przede wszystkim rozwój nabożeństwa do Matki Bożej Bolesnej. Centralnym ośrodkiem Jej kultu stała się świątynia šaštínska. Nabożeństwo do Matki Bożej Bolesnej miało charakter ludowy. Motyw piety był wówczas najczęściej podejmowanym tematem sztuki ludowej. W XIX wieku nasilił się ruch pielgrzymkowy.

W XX w. z kultem maryjnym wyraźnie wiązał się wątek narodowy. Można zaobserwować przejście od pobożności indywidualnej, wyrażającej się w nabożeństwie do Maryi jako Matki łaskawej, do kultu w wymiarze ogólnonarodowym, w którym otacza się czią Matkę Bożą – „chwałę naszego narodu, radość naszego ludu”⁸. W XX w. Matkę Bożą Bolesną, nazywaną na Słowacji Siedmiobolesną⁹, ogłoszono Pa-

⁶ Najstarsze słowackie sanktuarium maryjne znajduje się w Marianie niedaleko Bratysławy. Budowę kościoła p.w. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny rozpoczęto w 1377 r. Przedmiotem szczególnej czci jest figura Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus na ręku. Szerzej o sanktuarium w Marianie zob. *Blahoslavená Panna Mária*, red. V. MALÝ, Bratislava 1990, 93-95; G. TUSKES, E. KNAPP, E. VALASEK, *Marienthal*, w: *Marienlexikon*, St. Ottilien 1992, 4, 316-317. Bliższe informacje o sanktuarium w Lewoczy, gdzie przedmiotem kultu jest figura przedstawiająca prawdopodobnie Maryję w momencie Jej spotkania z Elżbietą, można znaleźć w monografii F. DLUGOŚ, *Dejiny Mariánskej hory v Levoči*, Levoča 2000.

⁷ Zob. I. RUSINA, *Barok*, Bratislava 1998, 25.

⁸ Antyfona psalmu responsoryjnego z uroczystości Patronki Słowacji. *Lekcionár na nedele a sviatky*, Bratislava 1990, 765.

⁹ Etymologicznie tytuł nawiązuje do tzw. 7 boleści Maryi, czyli 7 zdarzeń z życia Jezusa bolesnych dla Jego Matki. Pobożność ludowa do 7 boleści zalicza: prorocstwo Symeona, ucieczkę do Egiptu, zgubienie Jezusa w świątyni jerozolimskiej, spotkanie Maryi z Jezusem niosącym krzyż, obecność Maryi pod krzyżem, zdjęcie Jezusa z krzyża, pogrzeb Jezusa.

tronką kraju. 19 IX 1993 r. w Šaštínie, będącym sanktuarium narodowym, dokonano *poświęcenia narodu słowackiego Matce Bożej Siedmiobolesnej, Patronce Słowacji*¹⁰. Współczesny kult maryjny przybiera rozmaite postacie. Przejawem czci Patronki Słowacji są liczne modlitwy, pieśni, utwory poetyckie itp. Kult odzwierciedla się w architekturze i sztukach plastycznych. Cześć dla Matki Bożej znajduje swój wyraz w liturgii i teologii.

Podsumowując można stwierdzić, że w karty słowackiego doświadczenia maryjnego wpisała się zwłaszcza ludowa pobożność skierowana do Matki Bożej Bolesnej. Warto podkreślić, że najwięcej kościołów i kaplic nosi właśnie takie Jej wezwanie¹¹. Słowacki kult maryjny ma charakter błagalny. W modlitwach liturgicznych prośby skierowane są najczęściej do Boga za wstawiennictwem Maryi, natomiast w pieśniach i pobożności ludowej wierni zwracają się przede wszystkim do swojej „miley Matuchny”¹², nazywanej „mocną Władczynią i Orędowniczką (*Panovnica a Orodovnica*)¹³, „Wstawienniczką (*Prímluvnica*) naszą”¹⁴. „Matkę dobrotliwą, patronkę litościwą”¹⁵ wierni wzywają w najrozmaitszych potrzebach. W okresie posoborowym w kulcie słowackim można zaobserwować potrzebę pobożności na wzór Maryi¹⁶. Zdaniem kardynała Korca najlepszym przykładem naśladowania Matki Pana jest *życie wraz z Nią dla Ojca przez Syna w Duchu*¹⁷. Jak zatem w pobożności i duchowości słowackiej przedstawia się związek Maryi z poszczególnymi Osobami Trójcy Świątej? Czy którejs z Nich poświęca się szczególną uwagę? Próba odpowiedzi na powyższe pytania zostanie podjęta w niniejszej prezentacji.

¹⁰ Należy podkreślić, że zawierzenia dokonano w pierwszym roku istnienia niepodległego państwa słowackiego. Tekst modlitwy zob. *Obetovanie slovenského národa Sedembolestnej Panne Márii, Patrónke Slovenska*, „Liturgia” 3(1993) nr 4, 367-368. Warto dodać, że już wcześniej poświęcono Słowację Matce Bożej. 7 XII 1985 r. z inicjatywy ówczesnych biskupów dokonano się oddanie kraju Niepokalanemu Sercu Maryi.

¹¹ Według spisu dokonanego w 1984 r. na Słowacji istniało 219 zachowanych kościołów i kaplic poświęconych Matce Bożej Siedmiobolesnej (zanikło 5). Por. J. HUDÁK, *Patrocíniá...*, 34-44. W okresie po 1989 r. wybudowano 9 kościołów i jedną kaplicę ku czci Matki Bożej Siedmiobolesnej.

Tytułem porównania należy zaznaczyć, że z zachowanych *patrocínií* słowackich najczęstszymi są: Wniebowzięcie Najświętszej Maryi Panny (211), św. Michał (196), Narodzenie Najświętszej Maryi Panny (191), Krzyż (177). Por. J. HUDÁK, *Patrocíniá...*, 49.

¹² *Jednotný katolícky spevník znotovaný*, Trnava 1993, 382 (dalej: JKS).

¹³ JKS 396.

¹⁴ TAMŻE, 359.

¹⁵ TAMŻE, 394.

¹⁶ Por. M. ŠURÁB, *Homílie. Rok A*, t. 3, Nitra 1996, 121; R. BALÁŽ, *Byť svedkami Kristovej pravdy*, „Katólické noviny” 113(1998) nr 39, 2; J.CH. KOREC, *O úcte k Panne Márii*, Bratislava 1995, 77-78.

¹⁷ TAMŻE, 77.

1. Bóg Ojciec a Maryja

Kult oddawany Matce Bożej w liturgii Kościoła słowackiego znamionuje wznoszenie modlitw do Boga za wstawiennictwem Maryi, przy czym pod pojęciem „Bóg” rozumie się często właśnie Boga Ojca. Wyraźne wzmiankowanie imienia Boga Ojca pojawia się rzadko. Poza doksologiami występującymi w modlitwach liturgicznych przeznaczonych na święta maryjne, Pierwsza Osoba Trójcy Świętej występuje zwłaszcza w związku z wybraniem Maryi na Matkę Syna Bożego. *Zesłał Bóg Syna swego* (Ga 4, 4), lecz by „utworzyć Mu ciało” (por. Hbr 10, 5), chciał wolnej współpracy niewiasty. Bóg Ojciec odwiecznie wybrał na Matkę swojego Syna Dziewicę poślubioną *mężowi, imieniem Józef, z rodu Dawida; a Dziewicy było na imię Maryja* (Łk 1, 27).

Temat wybrania Maryi podejmuje również słowacka muzyka sakralna. Według popularnych pieśni kościelnych Bóg Ojciec przed wiekami wybiera Maryję na Matkę Zbawiciela, w raju Ją zapowiada¹⁸. Radosna nowina o przyjściu obiecanego Mesjasza pochodzi od Ojca Najwyższego¹⁹. Stworzyciel świata posłał swego anioła do miasta Nazaret, do Dziewicy, której na imię Maryja²⁰. Podobnie jak w modlitwach liturgicznych, tak i w pieśniach kościelnych dochodzi do „uproszczenia” i Pierwszą Osobę Trójcy Świętej często nazywa się po prostu „Bogiem”, np. *Pan Bóg upodobał sobie w tobie [Maryjo], za Matkę Syna swojego dał*²¹.

Z kolei we współczesnym kaznodziejstwie i teologii bardzo często spotyka się określeniem „Bóg”, bez sprecyzowania, o którą Osobę Trójcy chodzi. Można zauważyć, że w odróżnieniu od pozostałych Osób Trójcy, których działanie w odniesieniu do Maryi jest dość dokładnie określone, oddziaływanie Boga Ojca nazywane jest po prostu działaniem Bożym. Wydaje się, że słowacka myśl maryjna mało uwagi poświęca związkowi pomiędzy Pierwszą Osobą Trójcy a Maryją. Boga Ojca wspomina się przede wszystkim w związku z wybraniem Maryi na Matkę Syna Bożego. Stworzyciel Wszechświata Ją przygotował i przeznaczył na pełnienie doniosłej roli w dziejach zbawienia. Arcybiskup Tkáč podkreśla, że Bóg Ojciec zaufał Maryi i powierzył Jej swojego Syna²². Błogosławiona Dziewica, sama doświadczając w szczególny sposób miłości Ojca²³, zwiastuje ją

¹⁸ Por. JKS 5, 350.

¹⁹ Por. TAMŻE, 6.

²⁰ Por. TAMŻE, 9.

²¹ TAMŻE, 329.

²² Por. A. TKÁČ, *Mária-naša nádej*, „Katolícke noviny” 115(2000) nr 27, 1.

²³ Por. R.S. (pseud. J.Ch. Korca), *Ježišova Matka (K mariánskemu roku 1987-88)*, b.m.w. 1988, 146-147.

światu²⁴. Maryja nazywana jest nie tylko umiłowaną Córá Ojca, ale też Jego Oblubienicą²⁵. Stawiana jest jako wzór ufności i miłości do Ojca²⁶. Zdaniem kardynała Korca żaden człowiek nie mógł lepiej od Maryi przybliżyć Jezusowi miłości Ojca²⁷. Podczas ukrytego życia w Nazarecie Jezus w swojej Matce odkrywał obecność Ojca²⁸.

Na szczególną uwagę zasługuje wspomnienie Boga Ojca w kontekście kultu Matki Bożej Bolesnej. Według jednej z modlitw liturgicznych, właśnie Bóg Ojciec tak prowadził naród słowacki, by jego losy złączyły się z Matką Bolesną i by otaczał Ją szczególną czcią²⁹.

Podsumowując można stwierdzić, że w pobożności słowackiej Maryja jest umiłowaną Córá Boga Ojca, który przeznaczył Ją na Matkę swojego Syna. Ze strony Maryi odpowiedzią na tak wzniosłe powołanie była miłość do Boga Ojca.

2. Syn Boży a Maryja

Duchowość i pobożność słowacką charakteryzują przedstawienia Maryi jako ściśle związanej z Osobą Jezusa Chrystusa i uczestniczącej w Jego zbawczej misji. W kontekście chrystologicznym pierwszym tematem, który podejmuje słowacka myśl maryjna, jest Niepokalane Poczęcie. Akcentuje się, że Maryja została zachowana od zmazy grzechu pierworodnego na mocy zasług Jezusa Chrystusa³⁰. Od strony pozytywnej z tajemnicą Niepokalanego Poczęcia wiąże się obdarzenie Maryi pełnią łask. Niewiasta, przeznaczona na Matkę Syna Bożego, była *ubogacona od pierwszej chwili poczęcia blaskami szczególnej zaiste świętości*³¹. W kulcie słowackim w związku z Niepokalaniem Poczęciem Matki Pana podnosi się więc Jej duchowe piękno, nazywa się Ją „całą śliczną”³². Maryję uważa się za „najpiękniejszy kwiat na drzewie rodzaju ludzkiego”³³.

²⁴ Por. J.CH. KOREC, *Sedembolestná*, „Duchovný pastier” 73(1992) nr 7, 292.

²⁵ Por. JKS 356.

²⁶ Por. R.S., *Ježišova Matka...*, 145; zob. także F. RÁBEK, „Kto trpí ako kresťan, nech sa za to nehanbí...”, „Katólické noviny” 111(1996) nr 30, 2.

²⁷ Por. J.CH. KOREC, *Rok nad evanjeliom*, Bratislava 1991, 44-45.

²⁸ Por. TAMŽE.

²⁹ Por. Modlitwa wiernych przeznaczona na Uroczystość Matki Bożej Siedmiobolesnej, Patronki Słowacji, *Spoločné modlitby veriacich*, Trnava 1978, 257.

³⁰ Por. JKS 33.

³¹ LG 56.

³² JKS 332.

³³ J. VRABLEC, *Nemusím sa ja báť. Rozjímania k duchovnej obnove*, Vatikán 1996, 89.

Tematem bardzo mocno rozwijanym przez słowacką pobożność jest Boże macierzyństwo. Godnym odnotowania jest fakt, że w XX wieku jeden z kościołów poświęcono właśnie macierzyństwu Najświętszej Maryi Panny³⁴. Maryję nazywa się Rodzicielką Boga i Rodzicielką Chrystusa³⁵. Ludowa pobożność zasadniczo przypisuje dokonanie wyboru Maryi na Matkę Syna Bożego Drugiej Osobie Trójcy³⁶. W pieśniach przeznaczonych na okres adwentu i Bożego Narodzenia często łączy się temat macierzyństwa i dziewictwa Maryi. Akcentuje się, że Maryja, rodząc Chrystusa, została Dziewicą, że swojego stanu dziewiczego nie utraciła³⁷. Według jednej z pieśni: porodziła Zbawiciela, nie doświadczając bólu³⁸.

W związku z rozumieniem Bożego macierzyństwa na szczególną uwagę zasługuje myśl kard. Korca. Istotę macierzyństwa Maryi określa przy pomocy kategorii „służby” i „posłannictwa”. Jej macierzyństwo, podobnie jak macierzyństwo każdej kobiety, było służbą, ale nie ograniczało się ono tylko do służby *de facto*, lecz było świętym prawem i świętym posłannictwem Maryi³⁹. Zdaniem kardynała Korca Maryja odnowiła i wcieliła w życie ideał kobiety-matki, nadając służbie macierzyńskiej najwyższy z możliwych sensów⁴⁰.

Teologowie i kaznodzieje słowaccy przedstawiają Maryję jako Matkę, od której całkowicie pochodziło człowieczeństwo Jezusa. Ona była Matką w dosłownym tego słowa znaczeniu – poczęła Dziecię, nosiła w swoim dziewiczym łonie, wydała Je na świat. Ale Maryja była matką nie tylko w sensie biologicznym, Ona troszczyła się o wychowanie Syna Bożego, towarzyszyła Mu w Jego ludzkim wzrastaniu. Teologowie słowaccy przedstawiają więc Maryję jako wychowawczynię Jezusa, która z miłością i szacunkiem zapewniała Mu ludzkie wychowanie⁴¹. Zaznaczają przy tym, że relacja pomiędzy Synem i Matką pozostaje zawsze „niewypowiedzianą tajemnicą”⁴².

Kolejnym tematem bardzo mocno rozwijanym w słowackiej pobożności maryjnej jest obecność Matki Bożej na Kalwarii. Uwaga skupia się przede wszystkim na Jej cierpieniu. Stojąc pod krzyżem Zbawiciela, Błogosławiona Dziewica *najgłębiej ze swym Synem*

³⁴ Chodzi o kościół w Medzilaborcach (archidiecezja koszycka), wybudowany w 1903 r.

³⁵ Por. JKS 3.

³⁶ *Boh Syn t'a vyuvilil, bys' jeho matkou bola.* JKS 33.

³⁷ Tytułem przykładu zob. JKS 28, 36, 48, 49, 51, 53, 56, 58, 77.

³⁸ Por. JKS 29.

³⁹ Por. R.S., *Ježišova Matka...*, 44.

⁴⁰ Por. TAMZE.

⁴¹ Zob. J.CH. KOREC, *O úcte...*, 73-76; TENZE, *Ježišova Matka...*, 91-99.

⁴² TAMZE, 90.

*Jednorodzoným współcierpiała*⁴³. Cierpienie Matki, u boku cierpiącego Syna, *osiągnęło stopień przechodzący wszelką ludzką wyobraźnię*⁴⁴. Prawdę tę w sposób poetycki wyraził Gorazd Zvonický⁴⁵, który napisał, że dla bólu Maryi „są małe nasze wagi”⁴⁶.

Obecność Maryi na Kalwarii nie była konieczna do dokonania dzieła Odkupienia. Jej rola była jednak szczególna, znajdowała fundament w Jej Bożym macierzyństwie⁴⁷. Pod krzyżem Chrystusowym macierzyństwo Maryi przyjęło nową postać. Tak jak na początku Maryja jawi się jako Matka Mesjasza żyjącego w ukryciu, później jako Matka Mesjasza działającego publicznie, tak w „Jego godzinie”, w godzinie najwyższej miłości Syna, została Matką całego Chrystusa – Głowy Ciała Mistycznego i Jego członków⁴⁸. Zdaniem kard. Korca *duchowe macierzyństwo Maryi ma swoje źródło w Chrystusie, a równocześnie jest ukierunkowane na Chrystusa*⁴⁹. Nie przedstawia ono nowego przywileju Bożej Rodzicielki, jest tylko wypełnieniem Jej posłannictwa⁵⁰.

W związku z duchowym macierzyństwem Maryi kard. Korec pisze, że Maryja w swoim całkowitym oddaniu się Synowi staje się „Matką chrześcijańskiej jedności”⁵¹. Jego zdaniem Matka Syna Bożego wspiera jedność chrześcijan i pomaga dochodzić do niej. Maryja, żyjąc w pełni dla Chrystusa, przyczynia się do budowania jedności przez to, że prowadzi wszystkich wierzących w Niego do wzajemnej miłości. Z trochę innego punktu widzenia prawdę tę przedstawia bp Baláž. Podczas pielgrzymki do sanktuarium narodowego przypomniał powszechność Chrystusowego dzieła zbawcze-

⁴³ LG 58.

⁴⁴ JAN PAWEŁ II, List apostolski *Salvifici doloris* (11.02.1984), 25.

⁴⁵ Zdaniem F. Vnuka w literaturze słowackiej nie ma poety, który byłby tak bardzo „maryjny” jak G. Zvonický. Ponadto poeta (właściwie nazywa się ks. Andrzej Šándor, 1913-1995), należy do najwybitniejszych przedstawicieli tzw. Moderny katolickiej. Spośród jego bogatej spuścizny literackiej na uwagę zasługują dwa tomiki (*Mýtnik pred Madonou, Smer Mariánska hora*), które zostały w całości poświęcone tematyce maryjnej. Oprócz tego w prawie każdym zbiorze jego poezji znajdują się wiersze lub całe cykle poświęcone Matce Bożej. Szerzej o biografii i twórczości poety zob. F. VNUK, *Na cestu...*, w: G. ZVONICKÝ, *Si krajsia, moja vlast*, Ružomberok 1993, 5-10; A. JAKUBÍK, *Básnik Sedembolestnej*, „Mariánske zvony” 1(1992) nr 5, 18-20.

⁴⁶ G. ZVONICKÝ, *Mýtnik pred Madonou*, Rím 1981, 58.

⁴⁷ Zob. JAN PAWEŁ II, *Przemówienie podczas audiencji generalnej* (9 IV 1997), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 18(1997) nr 6, 45.

⁴⁸ Por. R.S., *Ježišova Matka...*, 181.

⁴⁹ TAMŻE, 173.

⁵⁰ A. Adam ujmując duchowe macierzyństwo Maryi w kategorii powołania, podkreśla: *Stala sa duchovnou matkou v Ježišovi Kristovi, aby povzbudzovala ľuďi k Božiemu životu a sprevádzala nás k premene nového života, na čo nás vyzýva Boh. Mária v tajomstve Krista a Cirkvi*, „Duchovný pastier” 78(1997) nr 7, 308.

⁵¹ R.S., *Ježišova Matka...*, 163.

go, w którym uczestniczyła także Jego Matka. Na Kalwarii była obecna dla wszystkich, dla całej ludzkości. Zdaniem biskupa Baláža należy więc przyczynić się do budowania zgody wśród tych, którzy zostali dziećmi Bożymi. Jeśli wierni tego nie czynią, problematycznymi stają się obchody maryjne, *ponieważ nie można robić radości Matce i jednocześnie klócić się z rodzeństwem*⁵².

Z kultem Siedmiobolesnej Patronki Słowacji wiąże się bezpośrednio refleksja nad znaczeniem cierpienia Maryi w Chrystusowym dziele zbawczym. Chociaż temat współodkupicielstwa Maryi zaznaczał się w posoborowej myśli i pobożności słowackiej⁵³, obecnie jednak dominuje tu nauka soborowa, według której w Bożym planie zbawienia Maryja jest ściśle podporządkowana Jedynemu Pośrednikowi i Zbawicielowi, Jezusowi Chrystusowi⁵⁴.

W związku z uczestnictwem Maryi w Chrystusowym dziele zbawczym kard. Tomko rozwija myśl o Jej misyjnym posłannictwie. Nazywa Ją „najściślejszą współpracowniczką w misyjnym posłannictwie swojego Syna”⁵⁵. Podkreśla, że współpraca ta sięgnęła szczytu na Kalwarii⁵⁶. Prefekt Kongregacji do spraw Ewangelizacji Narodów zachęca wiernych słowackich, by na wzór swojej Patronki włączyli się do współpracy misyjnej.

W odnowionej pobożności maryjnej istotne miejsce zajmuje naśladowanie cnót „pierwszej i najdoskonalszej Uczennicy Chrystusa”⁵⁷. W kulcie Matki Bożej Siedmiobolesnej, w którym szczególną uwagę poświęca się obecności Maryi u stóp krzyża, akcentuje się zwłaszcza Jej miłość i wierność Chrystusowi. Kalwaria jest ponadto przykładem

⁵² R. BALÁŽ, *Bolestná Matka, naša Učiteľ'ka*, „Katólické noviny” 112(1997) nr 37, 1.

⁵³ W pewnym okresie zbierano nawet podpisy pod petycją za ogłoszeniem tzw. piątego dogmatu. Idea współodkupicielstwa Maryi pojawia się przede wszystkim w nauczaniu i działalności biskupa Hnilicy i kierowanej przez niego „Rodzinie Maryi Współodkupicielki” (wspólnota założona w 1992 r. posiadająca obecnie status stowarzyszenia na prawie papieskim, główna siedziba: Stará Halič w diecezji rożňavskiej).

⁵⁴ *Macierzyńska zaś rola Maryi w stosunku do ludzi żadną miarą nie przyćmiewa i nie umniejsza tego jedyne go pośrednictwa Chrystusowego, lecz ukazuje jego moc. Cały bowiem wpływ zbawienny Błogosławionej Dziewicy na ludzi wywodzi się [...] z nadmiaru zasług Chrystusowych, na Jego pośrednictwie się opiera, od tego pośrednictwa kalkowicie jest zależny i z niego czerpie całą moc swoją.* LG 60.

⁵⁵ J. TOMKO, *Sedembolestná Panna Mária – spolupracovníčka na misijnom poslaní*, „Duchovný pastier” 78(1997) nr 8, 373.

⁵⁶ Zdaniem kardynała Tomka wynika to z uczestnictwa Maryi w dziele odkupienia: *Alma socia Christi! Spoločnica na diele spásy, ktoré je misijným poslaním jej Syna a ktoré vyvrchol'uje práve obetou na kríži [...] Tam vyvrchol'uje aj jej misijná spolupráca. Vyvrchol'uje, ale sa nekončí.* TAMŽE, 374.

⁵⁷ MC 35.

niezwykłej wiary i nadziei Maryi⁵⁸. Wiara Matki Bożej nie zachwiała się nawet u stóp krzyża, gdzie uczestnicząc w cierpieniu Syna i nocy Jego grobu, sama doświadczyła „nocy wiary”⁵⁹. Maryja jest najbardziej świetlanym wzorem posłuszeństwa wiary⁶⁰.

Kaznodzieje słowaccy zachęcają wiernych, by na wzór swojej Siedmiobolesnej Patronki łączyli własne cierpienia z boleściami Syna Bożego i ofiarowali je za zbawienie świata. Ponieważ Maryja współcierpiała z Chrystusem *propter nos et nostram salutem*, stawiana jest jako wzór miłości do ludzi⁶¹. Matka Bolesna jest *Tą, która głęboko współczuje z cierpieniami ludzkości*⁶². Współczucie Maryi wyraża się przez konkretną i skuteczną pomoc tym, którzy cierpią nędzę materialną lub moralną. Kościół słowacki, idąc śladami swojej Matki, winien przyjmować taką samą postawę wobec cierpiących⁶³. Biskupi zachęcają wiernych, by na wzór Matki Chrystusowej byli solidarni ze swoimi braćmi, by stali u ich krzyży⁶⁴.

W teologii słowackiej akcentowane jest pośrednictwo Maryi do Chrystusa. Błagalny charakter pobożności odzwierciedla się w rozmaitych modlitwach i pieśniach. W literaturze słowackiej do rzadko spotykanych wyjątków należy uwielbienie Boga za Maryję lub z Maryją. Z tego powodu należy przytoczyć myśl kardynała Korca, zdaniem którego Maryja po Wniebowstąpieniu swoją postawą inspirowała Apostołów do wysławiania Boga za Jezusa Chrystusa⁶⁵. Postawa Tej, która w *Magnificat* wysławia Boga za wielkie rzeczy, które Jej uczynił, powinna być przykładem dla wiernych słowackich.

Podsumowując rozważania o relacji zachodzącej między Maryją i Jezusem Chrystusem, należy stwierdzić, że w kulcie słowackim Maryja to przede wszystkim Bolesna Matka Syna Bożego. Ponieważ Maryja w szczególnie sposób współpracowała z dziełem Zbawiciela, stała się Matką w porządku łaski. Wierni słowaccy wzywają Ją w najrozmaitszych potrzebach oraz starają się naśladować swoją Patronkę, zwłaszcza w znoszeniu cierpienia, w zaufaniu Bożej Opatrzności oraz w miłości do Boga i bliźnich.

⁵⁸ Zob. R. BALÁŽ, *Bolestná Matka...*, 1; R.S., *Ježišova Matka...*, 179-180.

⁵⁹ Por. KKK 165; RM 18.

⁶⁰ Š. VRAGAŠ, *Máriina viera-vzor viery pre všetkých*, „Liturgia” 2(1992) nr 1, 78.

⁶¹ Zob. R.S., *Ježišova Matka...*, 90.

⁶² JAN PAWEŁ II, *Przemówienie podczas audiencji generalnej* (22 XI 1995), „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 17(1996) nr 2, 46.

⁶³ Zob. A. TKÁČ, *Mária-nádej tretieho tisícročia*, „Katolícke noviny” 114(1999) nr 43, 5.

⁶⁴ Por. TAMŽE, 3.

⁶⁵ Por. J.CH. KOREC, *Duchovné cvičenia v Vatikáne*, Bratislava 1998, 160.

3. Duch Święty a Maryja

Uświęcające działanie Ducha Świętego w Maryi jest szczytowym momentem Jego poczyniń w historii zbawienia⁶⁶. Temat ten podejmuje również słowacka pobożność marijna, w której Matkę Bożą określa się jako „najmilszą Oblubienicę Ducha Świętego”⁶⁷ oraz „Dom złoty”, przygotowany Synowi przez Ducha⁶⁸. W sposób poetycki uświęcające działanie Ducha wyraził G. Zvonický. Pisze on o Maryi jako o najpiękniejszym sadzie, w którym *Duch Uświęciciel pień bóstwa zaszczepił na latorośli ludzkiej*⁶⁹. Należy podkreślić, że działanie Ducha Świętego przy Wcieleniu jest właściwie jedynym tematem podnoszonym w słowackich pieśniach marijnych.

W związku z przyjściem Syna Bożego na świat biskup Baláž wyraża przekonanie, że na Wcielenie potrzebna była zgoda Maryi. Przewodniczący Konferencji Episkopatu Słowacji pisze, że *Duch Święty potrzebował zgody Maryi, potrzebował Jej współpracy*⁷⁰. Z kolei arcybiskup Sokol podkreśla otwarcie się Maryi na Ducha Świętego⁷¹. Jego zdaniem od momentu Wcielenia Maryja coraz bardziej słuchała Jego głosu. Właśnie Duch Boży pobudza Ją, by poszła z pomocą do swojej krewnej Elżbiety. Podczas spotkania dwóch błogosławionych niewiast widoczna jest obecność Ducha. Swoją postawą życiową Maryja staje się dla wiernych „wzorem słuchania głosu Ducha Świętego”⁷².

Interesującym wątkiem rozwijanym przez niektórych duszpasterzy słowackich jest relacja pomiędzy kultem marijnym a Duchem Świętym. Zdaniem biskupa Baláža, *jeśli potrafimy żyć w prawdzie Ducha Świętego, w odpowiedni sposób uczcimy Siedmiobolesną*⁷³. Wierni są zachęceni, by przebywali w wieczerniku wraz z Maryją i od Niej uczyli się przyjmować Ducha Świętego i żyć we współpracy z Nim⁷⁴. Natomiast Jan Paweł II w przemówieniu do pielgrzymów

⁶⁶ Por. MC 26.

⁶⁷ JKS 331, 367, 374. Należy jednak zaznaczyć, że chociaż tytuł „Oblubienica Ducha Świętego” jest stosowany, brakuje teologicznej refleksji nad nim.

⁶⁸ Por. JKS 363.

⁶⁹ G. ZVONICKÝ, *Mýtnik pred Madonou...*, 32.

⁷⁰ Por. R. BALÁŽ, *Spolupráca s Duchom Svätým na budovaní jednoty vo vnútri Cirkvi*, „Duchovný pastier” 79(1998) nr 7, 291.

⁷¹ Por. J. SOKOL, *Panna Mária-uzor počúvania hlasu Ducha Svätého*, „Duchovný pastier” 79(1998) nr 5, 163.

⁷² TAMŻE.

⁷³ R. BALÁŽ, *Byť svedkami...*, 2.

⁷⁴ Por. F. RÁBEK, *„Kto trpí...*, 2; zob. także J.CH. KOREC, *O úcte...*, 90-91.

słowackich stwierdził, że im silniejsze będzie ich nabożeństwo do Maryi, tym bardziej będzie w nich działał Duch Święty⁷⁵.

Kardynał Korec, zastanawiając się nad obecnością Maryi w życiu pierwotnego Kościoła, przedstawia Ją jako *Virgo orans*. Jego zdaniem modlitwa stanowiła duszę całego życia Matki Chrystusowej⁷⁶. W okresie poprzedzającym zesłanie Ducha Świętego już sama obecność Maryi zachęca uczniów do wytrwałości w modlitwie⁷⁷. Trwając jednomyślnie na modlitwie wraz z Matką Pana, apostołowie przygotowywali się na przyjście Pocieszyciela. Maryja błagała o dar Ducha, który podczas Zwiastowania już Ją zaciemnił. Dziś też można zwracać się do Niej z prośbą o wstawiennictwo u Ducha Świętego⁷⁸.

4. Zakończenie

Podsumowując zagadnienie „Trójca Święta a Maryja” należy stwierdzić, że w maryjnej pobożności i teologii na Słowacji zdecydowanie najistotniejsze miejsce zajmuje chrystologia. Relacja Maryi do Boga Ojca oraz do Ducha Świętego znajduje tu jedynie sporadyczne odniesienia. Pierwszą Osobę Trójcy wspomina się głównie w związku z przeznaczeniem i przygotowaniem Maryi na Matkę Zbawiciela. Wątek pneumatologiczny rozwijany jest przede wszystkim w związku z Wcieleniem. W słowackiej pobożności mocno akcentowana jest prawda, że Maryja poczęła za sprawą Ducha Świętego. Ponadto Matkę Bożą stawia się jako wzór współpracy z Duchem Świętym. W kulcie maryjnym najwięcej uwagi spośród wszystkich Osób Trójcy poświęca się Synowi Bożemu. Wynika to poniekąd z charakteru pobożności słowackiej, w której istotne znaczenie ma kult Maryi jako Matki Bożej Bolesnej. W związku z Drugą Osobą Trójcy najczęściej podnoszonymi tematami są Boże macierzyństwo oraz obecność Maryi na Kalwarii.

Na zakończenie niniejszej refleksji warto odpowiedzieć jeszcze na dwa pytania: Czy w kulcie maryjnym na Słowacji pojawia się myśl o relacji całej Trójcy Świętej do Maryi? W jakim kierunku powinna zwracać się słowacka maryjność, by jeszcze bardziej odpowiadała posoborowej mariologii? W odpowiedzi na pierwsze pytanie nale-

⁷⁵ *Čím živšia bude mariánska úcta vo vašich rodinách, tým väčšmi bude v nich pôsobiť Duch Svätý. Insegnamenti di Giovanni Paolo II, 14/1, Città del Vaticano 1991, 1094.*

⁷⁶ J.CH. KOREC, *Duchovné cvičenia...*, 160.

⁷⁷ Por. TAMŻE.

⁷⁸ Zob. *Pastiersky list Zboru ordinárov Slovenska*, „Katolícke noviny” 100(1985) nr 49, 1.

ży stwierdzić, że ikonograficznym przedstawieniem, przy którym wyobrażana jest cała Trójca wraz z Maryją, jest scena koronowania Matki Bożej na Królową nieba i ziemi⁷⁹. W muzyce kościelnej i utworach poetyckich można znaleźć wyrażenia krótko ujmujące istotę relacji poszczególnych Osób Trójcy i Maryi, np. „Córka Ojca Przedwiecznego, Matka Syna Bożego, najmilsza Oblubienica Boga, Ducha Świętego”⁸⁰. Maryja uważana jest za „Trójcy świątynię najzacniejszą, przybytek Boży najświętszy”⁸¹.

Dla pogłębienia pobożności maryjnej na Słowacji wskazane byłoby większe uwrażliwienie duchowieństwa i wiernych na potrzebę ciągłej odnowy tego kultu zgodnie z jego podstawowymi zasadami: zwłaszcza trynitarną i pneumatologiczną⁸². Zasada trynitarna podkreśla, że cześć oddawana Matce Bożej jest wewnętrznie objęta trynitarnością kultu chrześcijańskiego i spełnia się w jego nurcie⁸³. Oznacza to, że pobożność maryjna ma ten sam początek, przyczynę, skuteczność i cel, co kult chrześcijański, który zgodnie ze *swoim pierwotnym znaczeniem oddawany jest Ojcu, Synowi i Duchowi Świętemu lub lepiej [...] Ojcu przez Chrystusa w Duchu*⁸⁴. Cześć oddawana Matce Bożej powinna więc prowadzić wiernych do Trójcy Świętej. Należy podkreślić, że Kościół czci Maryję tylko ze względu na Boga, który umiłował Ją i uczcił Jej wielkie rzeczy (por. Łk 1, 49). Szczególny kult Matki Bożej uzasadniony jest także Jej jedynym w swoim rodzaju uczestnictwem w zbawczym działaniu Trójcy⁸⁵. Warto przy tym zwrócić uwagę na fakt, że gdy oddawana jest cześć Maryi, *Ona włącza nas w swój kult Trójcy Świętej, udoskonala i ubogaca naszą kultyczną odpowiedź Bogu, abyśmy w tej właśnie pełniejszej odpowiedzi doznali uświęcenia – w ten sposób staje się nam Matką*⁸⁶.

Jakie znaczenie dla kultu maryjnego na Słowacji ma zasada trynitarna? Zwraca ona uwagę na pokazywanie osoby i roli Maryi,

⁷⁹ Należy jednak dodać, że przedstawienie to nie pojawia się często w sztuce słowackiej. W budownictwie sakralnym wyróżnić można 12 kościołów pod wezwaniem Matki Bożej Królowej. Por. J. HUDÁK, *Patrocíniá...*, 45.

⁸⁰ JKS 331.

⁸¹ TAMŻE, 383.

⁸² Zob. MC 25-27.

⁸³ Por. T. WILSKI, *Trynitarna zasada odnowy kultu maryjnego*, w: „Błogosławić mnie będą”. *Adhortacja Pawła VI „Marialis cultus”. Tekst-komentarze-dyskusja*, red. S.C. NAPIÓRKOWSKI, Lublin 1990, 86.

⁸⁴ MC 25.

⁸⁵ Zob. LG 61, 66.

⁸⁶ T. WILSKI, *Trynitarna zasada...*, 87.

w tym także miejsca i roli Jej cierpienia, w perspektywie trynitarnej. W dominującym kulcie Matki Bożej Bolesnej nie można Jej przedstawiać autonomicznie, skupiając się tylko na Jej boleściach, bez odniesienia ich do funkcji Maryi w Bożym planie zbawienia. Konieczne jest pokazywanie właściwego charakteru relacji zachodzących pomiędzy Matką Bożą a poszczególnymi Osobami Trójcy. Wypaczeniem jest zestawienie i przeciwstawienie miłosierdzia Maryi, Pocieszycielki strapionych, sprawiedliwości Ojca lub Syna.

Zasada pneumatologiczna zwraca uwagę na niezbędną podkreślaną w kulcie maryjnym Osoby i działania Ducha Świętego⁸⁷. Według współczesnej mariologii Matka Pana swoje uczestnictwo w zbawczej ofierze zawdzięcza Duchowi Świętemu⁸⁸ i wszelka Jej zbawcza współpraca jest właściwie uczestnictwem w posłannictwie Ducha Świętego⁸⁹. Przez Niego została ukształtowana osoba Matki Syna Bożego, On zaprowadził Ją na Kalwarię i podtrzymał Jej duszę, by mogła potwierdzić swoje *fiat*⁹⁰. Na skutek działania Ducha Bożego Maryja otrzymała wiarę wzorcą⁹¹, która nie zachwiała się nawet w obliczu śmierci Chrystusa⁹².

Maryjność słowacka jest cennym dziedzictwem, darem przyjętym od Apostołów Słowian i przekazywanym z pokolenia na pokolenie. Dla współczesnych katolików na Słowacji stanowi ona także wezwanie, by na wzór swojej Patronki szli naprzód w pielgrzymce wiary i rozwijali autentyczne życie chrześcijańskie. Maryja, umiłowana Córką Boga Ojca, stanowi dla nich przykład doskonałej uczennicy Jezusa Chrystusa. Od Oblubienicy Ducha Świętego powinni się uczyć współpracy z Nim i na wzór swojej Siedmiobolesnej Patronki stawać się ikoną Ducha.

Dr Jana Moricová

Jilemnického 2/3
03601 Martin
Slovakia

⁸⁷ Por. MC 26.

⁸⁸ R. LAURENTIN, *Matka Pana. Krótki traktat teologii maryjnej*, Warszawa 1989, 215.

⁸⁹ Zdaniem H. Mühlena teolog z Paderborn określa współdziałanie Maryi w zbawieniu jako „współpracę we współpracy” Ducha Świętego.

⁹⁰ Zob. *Pełna jest ziemia Twego Ducha Panie. Oficjalny dokument Komisji Teologiczno-Historycznej Wielkiego Jubileuszu Roku 2000*. Katowice 1997, 98.

⁹¹ Por. S. GRĘŚ, *Maryja a Duch Święty w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, w: *Maryja w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. S.C. NAPIÓRKOWSKI, B. KOCHANIEWICZ, Kraków 1996, 63.

⁹² Por. KKK 149.

L'aspetto trinitario della pietà mariana slovacca

(Riassunto)

L'articolo affronta il problema della presenza dell'aspetto trinitario nella pietà mariana slovacca. Dopo aver presentato la genesi e lo sviluppo della pietà mariana nella Chiesa slovacca, è stato messo in evidenza il rapporto tra Maria e le singole Persone Divine: Padre, Figlio e Spirito Santo in quanto emerge dalle fonti della ricerca.

Si deve sottolineare che nella pietà mariana e nella teologia mariana il posto più importante spetta alla prospettiva cristologica. Sembra che la ragione sta nella diffusissima devozione alla Madre di Dio Addolorata. Per questo sia nella teologia che nella pietà vengono messe in evidenza soprattutto la Divina maternità e la presenza di Maria sul Calvario.

Le relazioni di Maria con il Dio Padre e lo Spirito Santo si incontrano raramente. La Persona del Padre emerge soltanto nel contesto della predestinazione e della preparazione di Maria ad essere Madre del Salvatore. Invece la Persona dello Spirito Santo è presente nel contesto dell'Incarnazione. Nella pietà mariana slovacca si sottolinea fortemente la verità riguardante il concepimento verginale di Maria per opera dello Spirito Santo. Inoltre, la Madre di Dio viene vista come l'esempio della collaborazione con lo Spirito Santo.